Фәрман БАЈРАМОВ
филолокија елмләри намизәди,
досент

А.БАГРИ ВӘ АЗӘРБАЈЧАН ИГТИСАДИЈЈАТЫНЫН БИБЛИОГРАФИЈАСЫ

А.Багри XX әсрин әввәлләриндә Русијадан Азәрбајчана дә'вәт олунмуш алимләр сырасында республикамыза кәлмиш вә бурада елми ишләрлә мәшғул олмушдур. Онун елми фәалијјәтинин чох һиссәси Азәрбајчан библиографијасынын тәшкили вә инкишафы илә әлагәдардыр. Елә буна көрә дә Азәрбајчан библиографијасынын тәшкили вә инкишафы саһәсиндә профессор А.Багринин фәалијјәти јүксәк гијмәтләндирилмәлидир.

А.Багринин бу саһәдә фәалијјәти илә республиканын китабхана ичтимаијјәтини, хүсусилә китабханачылыг факүлтәсинин тәләбәләрини таныш етмәјин әһәмијјәти чохдур. Бунун әсас әһәмијјәти тәләбәләрдә өз ихтисасларына марағын артмасына тә'сир етмәкдән ибарәтдир. Бунунла бәрабәр, мә'лум олдуғу кими, факүлтәнин III курсунда "Игтисадијјатын библиографијасы" фәнни сечмә курсу кими тәдрис олунур. Курсун тәдрисиндә Азәрбајчанла әлагәдар хүсуси саат ајрылмышдыр. Елә бу чәһәтдән мәгаләнин тәләбәләр үчүн әһәмијјәти аз дејилдир.

Азәрбајчан библиографијасыны елми әсасларла јаратмаг саһәсиндә А.Багринин сәмәрәли фәалијјәти 1923-чү илдә тәшкил олунмуш "Азәрбајчаны тәдгиг вә тәтәббә

чәмијјәти"нин ишләрилә әлагәдар олмушдур. Чәмијјәтин өзүнүн хүсуси китабханасы варды. Бурада китабхана-библиографија хидмәтинин нүмунәви тәшкили, китабханаја дахил олан әдәбијјат һаггында библиографик мә'луматы чатдырмаг үчүн каталог вә картотека системинин нүмунәләри тәшкил едилиб охучуларын истифадәсинә верилмишдир.

Чәмијјәтин китабханасында бу чүр ишләрин тәшкилиндә А.Багри јахындан иштирак етмиш, өзүнүн билик вә тәчрүбәсини әсиркәмәмишдир. Азәрбајчан библиографијасынын тәчрүби чәһәтдән тәшкили вә инкишафына көмәк мәгсәдилә "Азәрбајчаны тәдгиг вә тәтәббә чәмијјәти"нин китабханасында библиографија бүросу тәшкил олунмуш вә бүроја А.Багри рәһбәрлик етмишдир. Бүро милли библиографијанын тәшкили вә инкишафы тарихиндә мәгсәдјөнлү мәдәни тәдбирләр һәјата кечирмишдир.

Гејд етмәк лазымдыр ки, XIX әсрдә, һәмчинин XX әсрин биринчи вә икинчи онилликләри дөврүндә китабхана вә библиографија ишинә гијмәт верән, онун тәшкили вә инкишафына чалышан шәхсләрин китабларында, мәгаләләриндә библиографик фикрин инкишафына даир мараглы фикирләрә дә раст кәлирик.

Китабхана ишинә даир бир нечә мараглы китабын мүәллифи Әли Әждәр Сәидзадәнин милли библиографијанын јаранмасы илә әлагәдар фикри мараг доғурур. О, 1922-чи илдә чап етдирдији мәгаләләринин бириндә јазмышды: "... Азәрбајчанча чыхмыш бүтүн әдәбијјатын бир үмуми библиографијасыны дүзәлтмәк ишинин там вахтыдыр" (1). Ә.Сәидзадәнин илк дәфә олараг бу чағырышына гошулан алим, библиограф А.Багри олмушдур. Онун сонра һаггында данышачағымыз библиографик көстәричиләри бу чағырышын нәтичәләри кими јарана билмишдир. Бу чағырышлар, көрүлмүш тәдбирләр милли библиографијанын инкишафына көмәк етмишдир. Хүсуси библиографија бүросунун ролу чох олмушдур.

А.Багри милли библиографијанын инкишафы илә әлагәдар олараг бүронун ишинә хүсуси диггәт јетирмиш вә вахташыры бүронун јығынчағында ишин тәшкили вә кедиши барәдә онун мә'луматы динләнилмишдир. Гејд етмәк лазымдыр

ки, А.Багринин библиографик фәалијјәти барәдә профессор З.Әлијев (2), Ә.Мәһәррәмов (3) өз тәдгигатларында мүәјјән мә'луматлар вермишләр. Лакин Азәрбајҹан игтисадијјатынын библиографијасы саһәсиндә алимин фәалијјәти хүсуси олараг өјрәнилмәмишдир.

А.Багринин библиографик фәалијјәти чохҹәһәтлидир. Алимин "Гафгаз филолокијасы. Библиографик көстәриҹи үчүн материал" (1926), "Азәрбајҹан библиографијасы үчүн материаллар" (1924-1925) адлы библиографик көстәриҹиләринин о заман чап олунмасы Азәрбајҹан библиографијасынын ән јахшы нүмунәләри кими охуҹуларын марағына сәбәб олмушдур.

Азәрбајҹанын халг тәсәррүфатына, етнографијасына, тибб елминә, шифаһи халг әдәбијјатына, тарихинә, ҹоғрафијасына вә еләҹә дә игтисадијјатына аид әдәбијјатын илк дәфә олараг топланмасы вә библиографијалашдырылмасы А.Багринин ады илә бағлыдыр. Профессор А.Багри Азәрбајҹан игтисадијјатына аид әдәбијјатын библиографијасыны јаратмаг үчүн кечән әсрин әввәлләриндә чап олунмуш гәзет вә журналлары арашдырмыш, Азәрбајҹан игтисадијјатына даир материаллары топлајыб һәмин материаллар әсасында "Библиографија. Азәрбајҹан игтисадијјаты үчүн материаллар" (4) мөвзусунда тәртиб етдији елми-көмәкчи библиографијаны "Али игтисад шурасынын әхбары" журналы 1924-ҹү ил 8-9, 10-11 вә 12-13-ҹү нөмрәләриндә һиссә-һиссә чап етдирилмишдир. Материалларын давамы журналын 1925-ҹи ил 1-2-ҹи нөмрәләриндә чап едилмишдир.

Библиографијанын әввәлиндә редаксија тәрәфиндән јазылмыш јарым сәһифәлик кириш чап олунмушдур. Киришдә белә бир библиографијанын јарадылмасына еһтијаҹ изаһ едиләрәк дејилир: "Сон заманлар һәр ҹәһәтҹә Азәрбајҹан һәјатына даир артмагда олан мараг бу ҹәһәтҹә али мәктәбләрин, елми ҹәмијјәтләрин вә ајры-ајры шәхсләрин ҹидди фәалијјәтини доғурубдур. Азәрбајҹан хүсусиндә библиографик әсәрләрин олмамасындан онун өјрәнилмәси чәтинләшир". Бунунла бәрабәр, бурада "Азәрбајҹаны тәдгиг вә тәтәббә ҹәмијјәти"нин фәалијјәтинә даир мараглы мәсәләјә тохунулмушдур. Гејд едилир ки, "1923-ҹү илдә Бакынын бир чох алимләрини вә елми тәшкилатларыны Азәрбајҹан хүсусиндә библиографик материаллар топланмасы лазым олдуғу мәсәләни ирәли сүрмәјә мәҹбур етди". Журналда верилмиш бу гыса изаһатдан мә'лум олур ки, Азәрбајҹан һагтында олан материалларын топланмасы ишинә алимләр вә ајры-ајры мүвафиг тәшкилатлар да ҹәлб едилмишдир. Журналын кириш һиссәсиндән сонра Азәрбајҹан игтисадијјатына даир 34 әдәбијјатын библиографик тәсвири верилмишдир. Бурада биринҹи олараг Н.А.Беловун 1887-ҹи илдә Тифлис шәһәриндә чап олунмуш "Исследование экономического быта государственных крестьян в Геокчайском и Шемахинском уездах Бакинской губернии" адлы китабын тәсвири верилмишдир. Китабын бурада нүмунә кими верилмәси көстәрир ки, һәлә XIX әсрдә гејри милләтдән олан мүтәхәссисләр, елм адамлары Азәрбајҹан игтисадијјаты илә марагланмыш вә бу саһәдә китаблар, мәгаләләр јазыб чап етдирмишләр.

А.Багри бу саһәдә чап олунмуш китаблары, гәзет вә журнал мәгаләләрини там шәкилдә топламағы гаршысына мәгсәд гојмуш вә буна да наил ола билмишдир. Хошакәлән ҹәһәт одур ки, материалларын системләшдирилмәсиндә мүәллиф әлифба гајдасына там әмәл етмишдир. Дүзлүр, мәнбәләрин тәсвириндә тәсвир үнсүрләринин индики гајдада верилмәдији мүшаһидә олунур. Лакин буну о дөвр үчүн мүгајисәдә мүәллифә әсас ногсан кими ирад тутмаг дүзкүн олмаз. Она көрә ки, китабхана-библиографија тәснифатына аид васитләр о заман јох дәрәҹәсиндә иди. Буна бахмајараг А.Багринин бу саһәдә мүәјјән тәҹрүбәјә малик олдуғу, тәртиб етдији "Библиографија"дан һисс олунур. А.Багри "Библиографија"нын әввәлиндә онун мөвзусуну бу ҹүр јазыб: "Библиографија. Азәрбајҹан игтисадијјаты үчүн материаллар". Бурада "Азәрбајҹан игтисадијјаты үчүн материаллар" ифадәсиндән мә'лум олур ки, библиографијада игтисадијјат үзрә материаллар әкс етдирилмишдир. Она көрә дә чох зәнкин әдәбијјаты өзүндә әкс етдирән бу мараглы библиографик иши "Библиографија" адландырсаг, сәһв етмәрик.

Сәмәд Ағамалыоғлунун 1919-1920-ҹи илләрдә чап етдирдији хејли мигдарда мәгаләләр А.Багри тәрәфиндән

гошланараг "Библиографија"ја дахил едилмишдир. Бурада "Искра", "Новое обозрение", "Кавказ", "Жизнь Кавказа", "Русский вестник", "Русский инвалид", "Сын отечества" вә дикәр адда мүхтәлиф истигамәтли гәзет вә журналларда Азәрбајчан игтисадијјатына, игтисади фикир тарихинә аид чап олунмуш чох зәнкин материалларла таныш олуруг.

А.Багринин тәртиб етдији "Библиографија"нын әһәмијјәтли чәһәтләриндән бири онунла әлагәдардыр ки, XIX әсрдә вә XX әсрин әввәлләриндә Азәрбајчан игтисадијјатына аид јаранан әдәбијјатын мәнбәләринин өјрәнилмәси үчүн икинчи белә библиографија јарадылмамышдыр. Она көрә дә А.Багри тәрәфиндән јарадылмыш Азәрбајчан игтисадијјаты үчүн материалларын "Библиографија"сы мүасир охучулар үчүн чох әһәмијјәтли библиографик мәнбә һесаб олунур. "Библиографија"да Азәрбајчан игтисадијјатына аид 474 адда әдәбијјатын тәсвири верилмишдир. Бурада тәсвир олунмуш һәр бир мәнбәјә сыра нөмрәси верилмишдир. Бу охучулар үчүн әһәмијјәтлидир. Вахт итирмәдән әдәбијјатын үмуми мигдары һагтында мә'луматы охучулара чатдырыр. Бунунла бәрабәр, мәнбәләрә сыра нөмрәләринин верилмәси ајры-ајры мүәллифләрин мәгаләләринин үмуми мигдарынын даһа тез мүәјјәнләшдирилмәсини асанлашдырыр. Бу чәһәтдән А.Багринин чап етдирдији "Библиографија" охучуларын информасија тә'минатында мүһүм библиографик мәнбә һесаб олунур. Буну "Библиографија"дан истифадә едән охучуларын гејд етдикләри мүхтәлиф ишарәләрлә изаһ етмәк олар.

Һазырда мүстәгил Азәрбајчан Республикасынын игтисади әлагәләри күндән-күнә инкишаф етмәкдәдир. Она көрә дә игтисадијјатын мүхтәлиф саһәләри үзрә мәшғул олан игтисадчылара көмәк мәгсәдилә А.Багринин бу лајигли ишини давам етдирмәклә игтисадијјат үзрә әдәбијјатын елми-көмәкчи библиографијасыны јаратмаға бөјүк еһтијачын өдәнилмәси елми китабханаларын вә Азәрбајчан Елмләр Академијасы социал-сијаси елмләр үзрә елми тәдгигатлар вә информасија институтунун өһдәсинә дүшүр.

ӘДӘБИЈЈАТ

1. Сәидзадә Ә.Ә. Китабијјат тәшкилаты; гурулушу вә ислаһат-и елмијјә мәсәләсинин кениш музакирәси// Гызыл Шәрг. – 1922. -№ 1.- С.76.

2. Әлијев З.Һ. Азәрбајчан библиографијасынын тарихи. –Б., 1978. –77с.

3. Мәһәррәмов Ә. Азәрбајчан ЕА әсаслы китабханасында библиографик ишин јаранмасы тарихиндән (1923-1945) //АДУ-нун елми әсәрләри. Китабханашүнаслыг вә библиографија серијасы. – 1974. -№ 2.- С. 52-56.

4. Багри А. Библиографија. Азәрбајчан игтисадијјаты үчүн материаллар //Али игтисад шурасынын әхбары. –1924. -№ 8-9; 10-11; 12-13; 1925. -№ 1-2.